

การใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา
10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา
Using Iddhipāda 4 for Developing Learning Quality of Student,
10 January 1979 High School, Siemreap Province, The Kingdom of Cambodia

พระสุวรรณา อินทโชโต (เหือน)

Phrasovanna Indajoto (Hoeurn)

ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนศึกษา) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Master of arts (Buddhist Studies) Mahamakut Buddhist University

มานพ นักการเรียน*

Manop Nakkanrian

สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Dissertation of Education Administration Mahamakut Buddhist University, Thailand

E-mail: Sovannahoeurn@gmail.com

Received : June 30, 2020

Revised : October 12, 2020

Accepted : October 23, 2020

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ นำมาวิเคราะห์จัดระบบหมวดหมู่แล้วสรุปผลการวิจัย นำเสนอแบบเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า (๑) หลักอิทธิบาท ๔ คือ หลักธรรมที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จ ในการปฏิบัติกิจทุกอย่างประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจในสิ่งที่เราจะทำ วิริยะ คือ ความเพียร ไม่ทอดทิ้งในการประกอบกิจนั้น ๆ จิตตะ คือ เอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งธุระในเรื่องนั้น ๆ และวิมังสา คือ การใช้ ปัญญาพิจารณาตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบหาข้อที่ยังหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในกิจที่ทำ (๒) การใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา เป็นการจัดการหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของ นักเรียนโดยใช้วิธีการ สุ จิ ปุ ลิ และจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามในด้านพุทธนิสัย เจตนิสัย และทักษะนิสัยและนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน และ (๓) ผลการวิเคราะห์คุณค่าการใช้ อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน พบว่า ๑) คุณค่าด้านการเรียนรู้ที่สูงขึ้น คือ นักเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ๒) คุณค่าความเป็นเลิศด้านวิชาการของโรงเรียน เป็นการยกระดับ

* รศ.ดร.มานพ นักการเรียน Assoc. Prof. Dr.Manop Nakkanrian ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ Advisor

ผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด และ ๓) คุณค่าการนำหลักธรรมไปบูรณาการในการเรียนรู้ เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยครูมีการสอดแทรกหลักธรรม เพื่อให้มีพหุปัญญาที่จะนำไปใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้

คำสำคัญ : อิทธิบาท ๔; คุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน; โรงเรียนมัธยมศึกษา

Abstract

The objectives of this thesis was the documentary qualitative research works focused on documentaries, studies mainly on the Tipitaka, relating documentaries and relevant researches together with the interviews of the related experts. All of the data were then analyzed by content analysis, classified into system, concluded and presented in descriptive analysis. The results of this research found that : (1) Using Iddhipāda 4 for the principle that can be applied in many different fields such as teaching and learning Dharma practice Working or Iddhipāda 4. There are virtues: satisfaction, love in that. Persistence is perseverance in that. Chitta is attention to that and focus is on the focus of that reason. (2) Using Iddhipāda 4 for Developing Learning Quality of Student, 10 January 1979 High School, Siemreap Province, The Kingdom of Cambodia. Means teaching and learning with a focus on improving the quality of life for students for students to flourish in all areas and able to apply the learning that can be used in daily life. (3) The results of the analysis of the use of Influence 4 in improving student learning quality revealed that 1) higher learning value means that students have higher academic achievement 2) academic excellence value of the school. Is to enhance the academic performance to meet the specified standard criteria and 3) the value of integrating the principles in learning It is a learning management process in which teachers incorporate principles. In order to have wisdom that can be utilized for life.

Keywords : Iddhipāda 4; Learning Quality of Student; High School

บทนำ

สังคมในยุคปัจจุบันกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์ต่าง ๆ รอบด้านเนื่องมาจากการรีบเร่งการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างรวดเร็วเพื่อให้ทันต่อกระแสของโลกในยุคปัจจุบันสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นวิกฤตทางเศรษฐกิจ การเมือง ความเสื่อมโทรมของสังคม การศึกษาที่ด้อยพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศกัมพูชาได้เริ่มนโยบายปฏิรูปการศึกษามานานนับสิบกว่าปีมาแล้ว แต่ประเทศกัมพูชาประกอบด้วยคนหลากหลายชาติพันธุ์ หลากวัฒนธรรม คนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นคนกัมพูชากว่า ๙๐% ของประชากรทั้งหมดที่เหลือเป็นชาติพันธุ์พหุของ สกตียง ลาว จาม จีน เวียดนาม ฯลฯ ซึ่งชาติพันธุ์เหล่านี้ เป็นกลุ่มที่มีวัฒนธรรมแตกต่างออกไป แต่สิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาของประเทศกัมพูชา คือ หลักสูตรที่แฝงเน้นการปลูกฝังแนวคิดชาตินิยม โดยเฉพาะการสร้างศัตรูของชาติ เช่น ประเทศเพื่อนบ้านจะทำให้ “ประวัติศาสตร์บาดหมาง” ในอดีตยิ่งรำลึกจนยากจะเหยียวย่า และทำให้การรวมตัวกันภายใต้ร่มใหญ่คืออาเซียนที่มีคำขวัญว่า “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งเอกลักษณ์ และหนึ่งประชาคม” (One Vision, One Identity, One Community) อาจจะเป็นได้เพียงภาพฝัน ดังนั้น คุณภาพของนักเรียนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของสังคม โดยทุกฝ่ายต่างเห็นพ้องต้องกันว่าต้องมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติด้วยการปฏิรูปการศึกษาให้สามารถสร้างและพัฒนารุ่นของนักเรียน ให้มีคุณภาพรู้เท่าทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลง และการตอบสนองความต้องการของสังคมและประเทศชาติอย่างแท้จริง^๑

โรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา มีประเด็นที่หน้าสนใจเกี่ยวกับความก้าวหน้าทางวิชาการในด้านการผลิตนักเรียนให้มีคุณภาพ แต่สิ่งที่จะทำให้การบริหารจัดการด้านวิชาการของโรงเรียนให้ประสบผลสำเร็จ คือ การนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในด้านวิชาการของโรงเรียน จึงจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ โดยมีการส่งเสริมพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนด้วยการนำเอาหลักธรรมเกี่ยวกับสิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้นักเรียนมีสติปัญญา มีคุณธรรม มีศีลธรรม และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องไม่เป็นโทษต่อตัวเองและผู้อื่น สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน หากนำคำสอนของหลักสิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา จึงมีความสำคัญและมีประโยชน์มากต่อเด็กนักเรียนและผู้ปกครอง หากมีการนำไปใช้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและจริงจังก็จะเป็นแนวทางที่ดีในการพัฒนาการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จสูงสุด และนำไปปรับใช้ในการเรียน และการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมวิสุทธิท้าวจารย์ ซึ่งมีสาระ

^๑ ขาญชัย คงเพียรธรรม, “หนังสือแฝงเรื่องอุดมการณ์ชาติในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษา ๑-๖ ของอาณาจักรกัมพูชา”, วารสารศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๙): ๑๙๙-๒๐๒.

สำคัญตอนหนึ่งว่า หลักอิทธิบาท ๔ ใช้ได้กับบุคคลทั้งหลายที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับความสำเร็จในการดำเนินชีวิตการศึกษาเล่าเรียนและการทำงานต่อไป^๒ แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงในการศึกษาของประเทศกัมพูชา คือ หลักสูตรที่แฝงเน้นการปลูกฝังแนวคิดชาตินิยม โดยเฉพาะการสร้างศัตรูของชาติ เช่น ประเทศเพื่อนบ้านจะทำให้ “ประวัติศาสตร์บาดหมาง” ในอดีตยิ่งร้ายลึกจนยากจะเยียวยา ดังนั้น ทุกฝ่ายต่างเห็นพ้องต้องกันว่าต้องมีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติด้วยการปฏิรูปการศึกษาให้มีความสามารถสร้างและพัฒนาการเรียนรู้อันชาญฉลาดของนักเรียน ให้มีคุณภาพรู้เท่าทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลง

จากสภาพปัญหาดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาค้นคว้าให้ทราบว่า มีความสนใจศึกษาการใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้อันชาญฉลาดของนักเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา เพื่อนำผลการวิจัยไปปรับปรุงการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการจัดการเรียนการสอนตามหลักอิทธิบาท ๔ ของครู เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนกัมพูชาได้ศึกษาและน้อมนำหลักธรรมคำสั่งสอนไปทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ และเป็นประโยชน์แก่นักเรียนที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ได้อย่างมีคุณภาพในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์คุณค่าการใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้อันชาญฉลาดของนักเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมกราคม ๒๕๖๒ ถึงเดือนธันวาคม ๒๕๖๒ ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหาและวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ขั้นตอนในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่ในการวิจัยคือ โรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๔ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาและรวบรวมที่เป็นเอกสารข้อมูลที่ได้จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ ข้อมูลจากพระไตรปิฎก อรรถกถา

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษารวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ ข้อมูลจากหนังสือ ตำรา วารสาร เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูล คือ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุด

^๒ พระธรรมวิสุทธิสารนาค, ทางแห่งความสำเร็จ, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย หอสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และหอสมุดประจำจังหวัดนครปฐม

ขั้นตอนที่ ๓ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน ๕ คน ได้แก่ (๑) พระดารา โชติปัญญา (๒) พระมหาคิมยุง ปทุมปัญญา (๓) พระจันทร์นา กิตตินินนาโท (๔) นางสาวนาวิ เชื่อง และ (๕) นายสุข สาวี เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่สอนหนังสือในโรงเรียน

ขั้นตอนที่ ๔ นำข้อมูลที่ได้มาจากเอกสารและการสัมภาษณ์วิเคราะห์ตีความตามประเด็นสำคัญที่กำหนดไว้แล้วสรุปผลการวิเคราะห์ ตามที่ปรากฏในหลักฐานเพื่อเรียบเรียงเป็นหมวดหมู่และลำดับขั้นตอนเป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์ และเสนอผลการศึกษาค้นคว้าโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ลักษณะเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามเชิงลึกที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งเป็น ๒ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นอื่น ๆ เกี่ยวกับการใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา เป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Question)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียด ดังนี้

๑. ขอบหนังสือเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูล แล้วนำหนังสือเพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลผู้ให้ข้อมูล

๒. ทำการรวบรวมแบบสอบถามที่ได้กลับคืนมาจากผู้ให้ข้อมูลมาตรวจสอบความสมบูรณ์

๓. แบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการนัดหมายวัน เวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล เตรียมศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง สมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมแบบสอบถามทั้งหมดที่ได้รับกลับคืนมา แล้วนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ เนื้อหา และวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุปอุปนัย แล้วสรุปผลการวิจัยนำเสนอแบบเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาหลักอิทธิบาท ๔ พบว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในทุกเรื่องและทุกกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นการทำงาน นักเรียน ราชการ ค้าขาย อุตสาหกรรม เกษตรกรรม การประกอบอาชีพเครื่องปั้นดินเผา และอื่น ๆ ถ้ามีความตั้งใจทำก็มีความสุขในการทำงาน ยินดีในสิ่งที่ตนได้กระทำในงานนั้นด้วยความเต็มใจตั้งใจทำพอใจในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งหลักอิทธิบาท ๔ เป็นแนวทางในการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้อย่างแยบคาย อันประกอบด้วยแนวทางในการปฏิบัติ ๔ ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งทั้ง ๔ นี้เป็นคุณธรรมที่ต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันจึงจะทำให้เราประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง ซึ่งประโยชน์ของหลักอิทธิบาท ๔ จะเห็นได้ว่า ฉันทะกับวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสา เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แล้วในที่สุดก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง ในการพัฒนาการเรียนการสอน เมื่อนักเรียนนักศึกษาที่มีความรู้สึกมั่นใจที่จะนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียนนั้น เมื่อนำไปใช้ในการศึกษาดังกล่าวแล้วจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของนักเรียนและนักศึกษาเองที่จะต้องมีการพิจารณาในการแก้ปัญหาเหตุผลล้นกรองที่จะนำเอาอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งจะเป็นกรณีบ่งชี้ที่จะบอกถึงความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนตามเป้าหมายที่ตนเองได้กำหนดไว้

สรุปได้ว่า หลักอิทธิบาท ๔ คือ หลักธรรมที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติกิจทุกอย่างประกอบด้วย (๑) ฉันทะ คือ ความพอใจในเรื่องที่เราจะทำ (๒) วิริยะ คือ ความเพียรไม่ทอดทิ้งในการประกอบกิจนั้น ๆ (๓) จิตตะ คือ เอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งธุระในเรื่องนั้น ๆ และ (๔) วิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบหาข้อที่ยังหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในกิจที่ทำ

๒. เพื่อศึกษาการใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ๑๐ มกราคม ๑๙๗๙ จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา พบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา เป็นโรงเรียนระดับสามัญศึกษาจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาทั้งตอนต้นและตอนปลาย มีการจัดการเรียนการสอนแบบสหศึกษา คือ มีทั้งนักเรียนชายและนักเรียนหญิง การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเป็นไปตามกฎข้อบังคับของกระทรวงที่กำหนดให้สถานศึกษาต้องดำเนินการจัดการเรียนการสอน ให้คำนึงถึงผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนรู้ ครูควรได้รับการ

ประเมินผลการจัดการเรียนรู้และนำผลประเมินไปพัฒนาตนเองให้ต่อเนื่อง มีการการทำวิจัยในห้องเรียน เพื่อแก้ปัญหาให้ครบทุกวิชา โดยการสอดแทรกหลักคุณธรรมมุ่งเน้นเพื่อให้นักเรียนได้เกิดพัฒนาการในการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาทธรรม ๔ ส่งเสริมให้นักเรียน รักพอใจ ขยันหมั่นเพียรพยายาม ตั้งใจ ไม่ปล่อยวางธุระ จิตใจจดจ่อในการเรียนของตนเองในระดับที่ดีมีคุณภาพ และจากการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนในด้านต่าง ๆ โดยประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งมีวิธีการใช้หลัก สุ จี ปุ ลิ คือ การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องมาจากการฟัง การอ่าน นำไปสู่การคิด เมื่อได้ฟังเรื่องต่าง ๆ แล้วจึงคิดติดตามเพื่อความเข้าใจหากคลุมเครือไม่เข้าใจต้องมีการไต่ถามผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่หาคำตอบได้แล้ว จึงมาสรุปเป็นองค์ความรู้ด้วยการจดบันทึกไว้เพื่อเป็นหลักฐาน และจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามในด้านพุทธนิสัย เจตนิสัย และทักษะนิสัย

จากการสัมภาษณ์ครู นักเรียน และศิษย์เก่าถึงแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา พบว่า เมื่อนำเอาหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน จึงเป็นแนวทางสู่ความสำเร็จในชีวิตที่ควรศึกษาให้เข้าใจอย่างถ่องแท้และนำไปปฏิบัติได้อย่างเต็มที่ จะเกิดความสำเร็จที่สร้างความเจริญให้ตนเองและครอบครัวอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา ๑๐ มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา เป็นการจัดการหลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนโดยใช้วิธีการ สุ จี ปุ ลิ และจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามในด้านพุทธนิสัย เจตนิสัย และทักษะนิสัยและนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

๓. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าการใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน มีดังนี้

๓.๑ คุณค่าในการเรียนรู้ที่สูงขึ้น พบว่า เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น โดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนรู้ในกระบวนการเรียนการสอนมีการสอดแทรกคุณธรรม เพื่อให้นักเรียนได้เกิดพัฒนาการในการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนพอใจ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจไม่ปล่อยวางธุระ มีจิตใจจดจ่อ และตรวจสอบผลในการเรียนของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

๓.๒ คุณค่าสู่ความเป็นเลิศด้านวิชาการ เป็นการยกระดับผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด โดยผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา มีการพัฒนาในด้านคุณภาพให้ทันยุคทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ซึ่งจะส่งผลให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถในการสอบแข่งขันกับผู้อื่นได้ หลักอิทธิบาท ๔ จึงมีความสำคัญต่อการเรียนรู้และเป็นปัจจัยสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ส่งผลให้นักศึกษาได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จในที่สุด ส่งผลต่อสถานศึกษาในด้านความเป็นเลิศทางวิชาการ และคุณภาพของบัณฑิตที่จะออกไปรับใช้สังคมต่อไป

๓.๓ คุณค่าการนำหลักธรรมไปบูรณาการในการเรียนรู้ เป็นกระบวนการในการจัดการเรียน การสอนโดยครูมีกรสอดแทรกหลักธรรมในการเรียนการสอน ซึ่งในการศึกษาเล่าเรียนนั้นต้องมีความ ขยันหมั่นเพียร มีความอดทนเป็นที่ตั้ง มีการตรวจสอบและพัฒนาผลการเรียนของตนเองให้ก้าวหน้า อยู่เสมอ สามารถใช้ได้ทั้งกับผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งการใช้หลักธรรมไปบูรณาการนั้นจะต้องมีการใช้อย่าง เป็นลำดับขั้นตอน จนเกิดเป็นนิสัยและนำไปใช้ให้ประสบความสำเร็จทั้งในการศึกษา การดำเนินชีวิต การงาน และเพื่อที่จะมีพุทธิปัญญาที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สรุปได้ว่า จากการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าในการบูรณาการใช้หลักอริยบท ๔ ในการเรียนรู้ เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้การศึกษาเล่าเรียนและการทำงานสำเร็จ กล่าวได้ว่าองค์ประกอบของอริยบท ๔ คือ (๑) ฉันทะ มีใจรักต้องเข้าใจ สนใจ จะต้องทำให้สำเร็จหรือมีประสิทธิภาพในการศึกษาเล่าเรียน (๒) วิริยะ ความเพียรพยายามในการเรียน (๓) จิตตะ การเอาใจใส่ในงานที่ทำ เพราะงานต้องเปลี่ยนแปลง ไปเรื่อย ๆ และ (๔) วิมังสา การศึกษาเล่าเรียนโดยการพิจารณาใคร่ครวญ เพื่อให้มีประสิทธิภาพในการ ศึกษาเล่าเรียนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยสามารถนำเสนออภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

๑. ศึกษาหลักอริยบท ๔ พบว่า หลักอริยบท ๔ เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในทุกเรื่อง และทุกกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือการศึกษา ได้แก่ (๑) ฉันทะ คือ ความพอใจ มีใจรักในงานที่ ทำด้วยใจรัก (๒) วิริยะ คือ ความพากเพียร อดทน ต่อความลำบากยากเข็ญ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ๆ ก็ตาม ขอให้อำนาจบริสุทธิ์ (๓) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ ด้วยความพยายาม ด้วยเอาจิตพยายามอาชีพนั่น ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ และ (๔) วิมังสา ใช้ปัญญาในงานที่ทำ ตรึกตรอง หาเหตุผลและปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้ อภิปรายได้ว่า ฉันทะกับวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและ อุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสา เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหา และอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งทั้ง ๔ อย่างนี้เป็นคุณธรรมที่ต่อเนื่อง หนุนเสริมกันจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่าเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันจึงจะทำให้เราประสบ ผลสำเร็จในชีวิต การงานและการศึกษาได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ) ได้กล่าวว่า อริยบท ๔ คือ การทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายได้หรือประสบความสำเร็จได้ ประกอบ ไปด้วย (๑) ฉันทะ ความพอใจในงานนั้น (๒) วิริยะ ความขยันหมั่นเพียรในการงานนั้น (๓) จิตตะ ความตั้งใจ ในการทำงานนั้น (๔) วิมังสา ความเข้าใจในการทำงานนั้น โดยได้อธิบายถึง ฉันทะ ว่าถ้าเราพอใจในงานนั้น เราก็อยากจะทำ แต่ถ้าไม่พอใจก็ไม่อยากทำ วิริยะ ได้อธิบายว่า เป็นความพากเพียรหรือความเข้มแข็ง ในสิ่งนั้น ถ้าเรามีฉันทะแล้วก็ต้องมีวิริยะ วิริยะความเพียรนี้สำคัญมาก ถ้ามีความพอใจในงานแล้วไม่มี

ความเพียร การทำงานนั้น ๆ ก็ไม่ก้าวหน้า เช่น เราอยากจะได้งานทำแต่ไม่ไปหางานทำสักที นั่งรออยู่ที่บ้านให้งานมาหาเอง ก็ยอมไม่ได้งานทำ เราจึงต้องมีความเพียร จิตตะ คือความใส่ใจมีจิตจดจ่อ มีความตั้งใจจะทำงานนั้นจริง ๆ และได้กล่าววิม้งสาไว้ว่า คือ ความเข้าใจในการทำงานโดยการใช้ปัญญา ใช้สมองคิด ไม่ใช่สักแต่ว่าทำ คนเราแม้จะรักงานสักเพียงใด บากบั่นทำงานสักปานใดหรือเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลาก็ตาม แต่ถ้าขาดปัญญาพิจารณาแล้ว คนทำงานโดยไม่ใช้ปัญญาจะทำงานไม่สำเร็จสักที แม้จะพยายามทำให้เสร็จก็ไม่เสร็จ เพราะขาดวิม้งสาหรือขาดปัญญา หนักเข้าตนเองก็กลายเป็นทาสของงาน^๑ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาบรรจง ดิสรโณ (ศรีสุข) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรม ๔ ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์” พบว่า อิทธิบาทธรรม ๔ เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในด้านต่าง ๆ ได้มากมาย เช่น การปฏิบัติธรรม การทำงาน การจัดการเรียนการสอนหนังสือหรือในการดำเนินชีวิต หลักอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ หมายถึง สร้างความพอใจในการทำงาน ประสคังจะทำยิ่งขึ้น วิริยะ หมายถึง ความขยัน หมั่นเพียร จิตตะ หมายถึง ความมีจิตใจสู้ไม่ท้อถอยต่อปัญหาหรืออุปสรรค วิม้งสา หมายถึง การรู้จักใช้ปัญญา ใช้ความคิดพิจารณาอย่างรอบด้านในการทำงาน ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย^๒ สรุปได้ว่า หลักอิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติกิจทุกอย่างประกอบด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจในเรื่องที่เราจะทำ วิริยะ คือ ความเพียรไม่ท้อถอยในการประกอบกิจนั้น ๆ จิตตะ คือ เอาใจใส่ไม่ทอดทิ้งธุระในเรื่องนั้น ๆ และวิม้งสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบหาข้อยิ่งย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในกิจที่ทำ

๒. เพื่อศึกษาการใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา พบว่า การใช้อิทธิบาท ๔ เป็นการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน โดยมุ่งเน้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนทั้งภายในและภายนอกไปพร้อม ๆ กัน ทั้งนี้ก็ปรายผลได้ว่า การพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนโดยประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งมีวิธีการ สุ จิ ปุ ลิ คือ การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องมาจากการฟัง การอ่าน นำไปสู่การคิด เมื่อได้ฟังเรื่องต่าง ๆ แล้วจึงคิดติดตามเพื่อความเข้าใจหากคลุมเครือไม่เข้าใจต้องมีการไถ่ถามผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่ให้คำตอบได้แล้ว จึงมาสรุปเป็นองค์ความรู้ด้วยการจดบันทึกไว้เพื่อเป็นหลักฐาน และจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามในด้านพุทธพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัย โดยมุ่งเน้นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ

^๑ พระธรรมวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฺตฺโน), *อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๓๔.

^๒ พระมหาบรรจง ดิสรโณ (ศรีสุข), “ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรม ๔ ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ก.

นักเรียนไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นิพล รัตนพันธ์ ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อนักเรียนต้องการรู้ ครูจะต้องหาวิธีเพื่อตอบสนองความต้องการของนักเรียนวิธีการที่ได้ คือ นักเรียนจะมาถามครูในโรงเรียน การอธิบายลักษณะตามสิ่งที่นักเรียนพบเห็น รู้จักเป็นการเชื่อมโยงกิจกรรม สิ่งทีนักเรียนควรรู้ให้เกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดทักษะในการสังเคราะห์ข้อมูล และเรียบเรียงเป็นข้อความ เพราะนักเรียนมีโอกาส ได้เรียนรู้จากสิ่งที่ควรรู้ ซึ่งเป็นร่องรอยของการเรียนรู้ หรือองค์ความรู้ที่ผ่านมาจากประสบการณ์ตรงที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง^๕ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณิชากัทธ เงินจัตุรัส ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลการประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ โรงเรียนวรธรรมรัตนศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” พบว่า วิธีการประยุกต์อิทธิบาท ๔ ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้บริหาร ครู จัดกิจกรรมสอดแทรกเพื่อให้นักเรียนเห็นประโยชน์และคุณค่าของหลักอิทธิบาท ๔ ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การอบรมคุณธรรม จริยธรรมทุกวันหน้าเสาธง แทรกเรื่องของบุคคลหรือนักเรียนผู้ประสบผลสำเร็จในการเรียน ได้คะแนนระดับดีเยี่ยม ได้รับรางวัลการแข่งขันต่าง ๆ ก็เพราะใช้อิทธิบาท ๔ ซึ่งจากการศึกษาทำให้เห็นความสำคัญและประโยชน์คุณค่าของอิทธิบาท ๔ ที่มีต่อผู้บริหารและครู รวมถึงการเรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียน^๖ สรุปได้ว่า การใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา เป็นการจัดการเรียนรู้ โดยประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนโดยใช้วิธีการ สุ จี ปุ ลิ และจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามในด้านพุทธพิสัย เจตพิสัย และทักษะพิสัยและนำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

๓. วิเคราะห์คุณค่าการใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งคุณค่าการใช้อิทธิบาท ๔ เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียน ในแต่ละด้านมีดังนี้

๓.๑ คุณค่าในการเรียนรู้ที่สูงขึ้น พบว่า กระบวนการจัดการเรียนสอนของครูโดยมีการสอดแทรกคุณธรรม และเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น ทั้งนี้ถือได้ว่า นักเรียนได้เกิดพัฒนาการในการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนพอใจ มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจไม่ปล่อยวางธุระ มีจิตใจจดจ่อ และตรวจสอบผลในการเรียนของตนเองอย่างสม่ำเสมอ

^๕ นิพล รัตนพันธ์, ร่วมปฏิรูปการเรียนรู้กับครูต้นแบบ : การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการสอนแบบปฏิบัติแก้ปัญหาพัฒนาการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕), หน้า ๕.

^๖ ณิชากัทธ เงินจัตุรัส, “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔-๖ โรงเรียนวรธรรมรัตนศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ก-ข.

๓.๒ คุณค่าสู่ความเป็นเลิศด้านวิชาการ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีการบริหารงานในด้านวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียน เพื่อยกระดับผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ทั้งนี้ อภิปรายผลได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษา และมีการพัฒนาในด้านคุณภาพให้ทันยุคทันสมัยอยู่ตลอดเวลา เพื่อมุ่งเน้นความเป็นเลิศทางด้านวิชาการโดยนำเอาหลักสิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ ซึ่งจะส่งผลให้นักศึกษาได้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ

๓.๓ คุณค่าการนำหลักธรรมไปบูรณาการในการเรียนรู้ พบว่า กระบวนการในการจัดการเรียนการสอนของครูมีการบูรณาการโดยสอดแทรกหลักธรรมในการเรียนรู้ ทั้งนี้อภิปรายผลได้ว่า การศึกษาเล่าเรียนนั้นต้องมีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทนเป็นที่ตั้ง มีการตรวจสอบและพัฒนาผลการเรียนของตนเองให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

กล่าวสรุปได้ว่า หลักสิทธิบาท ๔ จึงมีความสำคัญต่อการเรียนการสอน จะทำให้นักเรียนเกิดความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม มีวินัยในตนเอง ส่งผลให้ผู้เรียนมีสัมมาคารวะ มีมารยาทตามวัฒนธรรม มีความสามารถในการใช้ภาษาในการสื่อสาร มีจินตนาการและความคิด สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ นักเรียน นักศึกษาสามารถนำความรู้ ความเข้าใจ ไปบูรณาการและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ตลอดจน การอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ ควรให้ผู้บริหาร ครูผู้สอน หรือผู้มีส่วนร่วม นำไปพัฒนาในการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนตามหลักสิทธิบาท ๔ สู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ โดยต้องมีใจ ใช้ปัญญา เสียสละ และอดทน

๑.๒ ควรให้ประธานกลุ่มโรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา มีการจัดทำแผนงานและสร้างเครือข่ายการบริหารโรงเรียนตามหลักสิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ

๑.๓ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการประยุกต์ใช้หลักสิทธิบาท ๔ ในด้านกายภาพ ด้านการบริหาร การจัดการ ด้านการเรียนการสอน และบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๒.๑ ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง หลักธรรมในหัวข้อธรรมอื่น ๆ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา 10 มกราคม 1979 จังหวัดเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา

๒.๒ ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยมอื่น เกี่ยวกับหลักสิทธิบาท ๔ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

๓.๒ ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้สิทธิบาท ๔ ในการทำงานทั้งในองค์กรภาครัฐ และ เอกชน

บรรณานุกรม

ชาญชัย คงเพ็ชรธรรม. “หนังสือแฝงเรื่องอุดมการณ์ชาติในหนังสือเรียนภาษาเขมรระดับชั้นประถมศึกษา ๑-๖ ของอาณาจักรกัมพูชา”. วารสารศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๒ (๒๕๕๙).

ณิชภัทร เงินจตุรัส. “การประยุกต์หลักอิทธิบาท ๔ ใช้ในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ ๔-๖ โรงเรียนวรรณรัตน์ศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

นิพล รัตนพันธ์. ร่วมปฏิรูปการเรียนรู้กับครูต้นแบบ : การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การสอนแบบปฏิบัติแก้ปัญหาพัฒนาการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ, ๒๕๔๕.

พระธรรมวิสุทธิททอาจารย์. ทางแห่งความสำเร็จ. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๐.

พระธรรมวิสุทธิททกวี (พิจิตร จิตวณโณ). อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ ชวนพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระมหาบรรจง ตีสรรโณ (ศรีสุข). “ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาทธรรม ๔ ในการจัดการเรียนการสอน ของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.